

Beleid duurzaam en verantwoord beleggen

Over PME pensioenfonds

Wij zijn het pensioenfonds voor mensen die werken in de metaal- en techindustrie. We doen dat voor ruim 620.000 werknemers en voormalige werknemers in deze sector. Bij ons zijn ruim 1.500 werkgevers uit de sector verplicht of vrijwillig aangesloten.

De pensioenuitkeringen die we nu en later verstrekken bestaan voor het grootste deel uit opbrengsten van beleggingen. De premie-inleg van werkgevers en werknemers alleen is niet voldoende om mensen van een goed levenslang pensioen te voorzien. Daarom beleggen we. We zorgen voor een goed pensioen door gedegen en verstandig met de ingelegde premies om te gaan en de grootst mogelijke opbrengst te behalen, financieel en maatschappelijk.

Inhoud

1	Inleiding: duurzaam beleggen voor een goed pensioen	4
2	Klimaatverandering en de energietransitie	7
3	Biodiversiteit	9
4	Mensenrechten	10
5	ESG in beleggen	11
6	Uitsluiten	13
7	Betrokken belegger	15
8	Impactbeleggen	19
9	Beleggen in landen	21
10	Wet- en regelgeving	22
11	Governance en risicobeheer	25

1

Inleiding: duurzaam en verantwoord beleggen voor een goed pensioen

Een goed pensioen voor iedereen in onze sector. Dat is ons doel. Daarvoor beleggen we steeds duurzamer, want een goed pensioen is meer waard in een leefbare en rechtvaardige wereld.

PME betaalt – net als andere pensioenfondsen – het grootste deel van de pensioenen uit beleggingsopbrengsten. Beleggen gaat het beste in een stabiele wereld. In een wereld waar mensen niet op de vlucht zijn voor de gevolgen van klimaatverandering of milieuvervuiling. En niet hoeven te vrezen voor onrechtvaardigheid en uitbuiting. We kijken daarom bij onze beleggingen naar rendement, risico, kosten én duurzaamheid.

We staan voor grote uitdagingen. Klimaatverandering en de afname van biodiversiteit staan toekomstige economische ontwikkeling in de weg.¹ Er is een groot tekort aan (betaalbare) woningen², en de bestaande woningvoorraad moet nodig worden verduurzaamd.³ Bovendien leven we gemiddeld steeds langer.⁴ Om die extra jaren goed en gezond door te brengen zijn grote investeringen in de zorg nodig.⁵

De uitdagingen waar we voor staan zijn niet alleen groot, ze zijn ook urgent. Het is belangrijk dat de wereldwijde CO₂-uitstoot ergens in de komende jaren piekt en daarna afneemt. We moeten snel over op een koolstofarme economie en maatschappij. En het is hoog tijd om de achteruitgang van de natuur te stoppen en werk te maken van natuurherstel.

De bevolkingsgroei in Nederland zorgt ervoor dat er ook de komende jaren grote vraag blijft naar beschikbare en betaalbare woningen. Het aantal ouderen zal toenemen, en die willen langer zelfstandig blijven wonen. Dat vraagt om levensloopbestendige woningen. Duurzaam en energieneutraal, bij voorkeur gebouwd met *bio-based* materialen.

Duurzaam en verantwoord beleggen gaan volgens PME hand in hand met een goed rendement. Jaar na jaar blijkt uit onderzoek dat mensen met een pensioen bij PME duurzaamheid en maatschappelijke verantwoordelijkheid belangrijk vinden. Ook vinden zij in grote meerderheid dat PME het pensioengeld duurzamer en verantwoordelijker moet beleggen. Daar luisteren we naar. We kijken steeds strenger naar de manier waarop bedrijven omgaan met de natuur, de maatschappij en hun werknemers. We verwachten dat bedrijven waarde creëren voor beleggers op een verantwoorde manier, zonder uitputting en uitbuiting. Ook vinden mensen met een pensioen bij PME het belangrijk dat we in onze eigen sector beleggen.

De wet eist van ons dat we goed uitleggen hoe we negatieve effecten van onze beleggingen tegengaan. Door open te zijn over de duurzaamheidsrisico's van onze beleggingen en het mogelijke effect daarvan op het rendement. Daarnaast verwacht de wet van ons dat we bepalen in welke mate onze beleggingen duurzaam en verantwoord zijn, langs de meetlat die de Europese Unie heeft opgesteld.

¹ Intergovernmental Panel on Climate Change, Sixth Assessment Report (2022).
² Rijksoverheid, 900.000 nieuwe woningen om aan groeiende vraag te voldoen (geraadpleegd in september 2024).
³ Rijksoverheid, Staat van de volkshuisvesting (november 2023).
⁴ Centraal Bureau voor de Statistiek, Hoe oud worden mensen in Nederland? (geraadpleegd in september 2024).
⁵ Sociaal en Cultureel Planbureau, Investeren in vitale ouderen verlicht druk op de samenleving (5 maart 2024).

Maar alleen het beperken van negatieve impact is niet voldoende. PME probeert om met de beleggingen een positieve economische en maatschappelijke bijdrage te leveren. We geloven erin dat het uitmaakt in welke bedrijven en activiteiten we wel en in welke we niet beleggen. Door kapitaalstromen naar waardevolle en relevante economische activiteiten te verleggen, sturen we steeds meer vermogen van mensen met een pensioen bij PME de goede kant op. En we verwachten dat dit niet ten koste gaat van het te behalen rendement.

Ook kunnen we als betrokken belegger invloed uitoefenen op de bedrijven waarin we investeren. Via dialoog en het stemrecht op aandelen willen we bedrijven een zetje in de goede richting geven. Want uiteindelijk moet de verduurzaming van onze beleggingen komen van de bedrijven en activiteiten in onze portefeuille.

PME is het pensioenfonds van de toekomstmakers. Dit document legt uit hoe PME duurzaamheid verweeft in het streven naar een goed pensioen. De uitdagingen waarvoor we staan vragen nú onze aandacht. Want de mensen die vandaag beginnen in onze sector gaan in de tweede helft van deze eeuw met pensioen. Wij doen wat nodig is. Alles om ervoor te zorgen dat mensen met een pensioen bij PME straks een goed pensioen ontvangen in een veilige, leefbare en rechtvaardige wereld.

Duurzaam en verantwoord beleggen volgens PME

PME staat midden in de maatschappij. We vertegenwoordigen een sector die innovatief, vooruitstrevend en toekomstgericht is. Onze ambitie is een optimale combinatie van een goed pensioen met een duurzamere en verantwoorde portefeuille.

We streven ernaar dat uiteindelijk iedere belegging kenbaar en uitlegbaar is, en dus voldoet aan onze ambitie. Daarom zoeken we naar beleggingen die in lijn zijn met onze visie op een duurzame economie en maatschappij en waarmee we een goed rendement verwachten te halen. Dat komt terug in onze ESG-aanpak. Ook moeten beleggingen voldoen aan huidige en toekomstige wet- en regelgeving.

Wat betekent dat voor beleggen door PME? Allereerst dat we ons richten op de lange termijn, door steeds meer te beleggen in transitiebewuste bedrijven met een toekomstbestendige strategie. We richten ons op een kleiner aantal namen in de portefeuille, en tegelijkertijd zorgen we voor voldoende spreiding. Zo streven we ernaar dat de rendementsverwachting op de lange termijn op peil blijft.

2

Klimaatverandering en de energietransitie

Klimaatverandering bedreigt mens, milieu en maatschappij.

Eerder dan verwacht en ernstiger dan voorspeld zien we om ons heen de gevolgen van een opwarmende aarde.⁶ Dat wereldwijd de temperatuur stijgt weten we en zien we al langer. Nu worden we ook geconfronteerd met verschillende vormen van extreem weer, zoals langdurige droogte of juist hevige neerslag.

Om klimaatverandering te beperken moeten we de omslag maken naar een ander energiesysteem. Deze energietransitie is een ingewikkelde opgave. We staan voor grote uitdagingen waaraan iedereen een bijdrage moet leveren. De overheid, bedrijven, beleggers, maatschappelijke organisaties en burgers. PME is het pensioenfonds van de toekomstmakers. We zien dat technologische ontwikkeling een belangrijke bijdrage kan leveren aan het tegengaan van klimaatverandering. Onze sector draagt daaraan bij, en wij willen daarin investeren.

Met ons klimaatbeleid, dat is vastgelegd in ons klimaatplan,⁷ wil PME bijdragen aan de doelstellingen in het klimaatakkoord van Parijs. Daarin is afgesproken om de opwarming van de aarde te beperken tot ruim onder de 2 graden Celsius, maar liever tot maximaal 1,5 graden Celsius. Daarvoor is een energietransitie nodig. Het energiesysteem moet worden verbouwd van fossiel naar hernieuwbaar. Niet langer kolen, olie en gas, maar zon, wind en waterkracht moeten de dominante energiebronnen worden.

2.1 Klimaatplan

Het klimaatakkoord van Parijs⁸ is door de Nederlandse overheid overgenomen in het Nederlandse klimaatakkoord.⁹ Onderdeel van dit Nederlandse klimaatakkoord is het commitment van de financiële sector, dat uiteenzet hoe banken, verzekeraars en pensioenfondsen kunnen bijdragen aan de klimaatdoelen.¹⁰

In dat kader heeft PME een klimaatplan opgesteld. Dit plan bevat klimaatdoelstellingen en actieplannen voor de belangrijkste beleggingscategorieën binnen de portefeuille van PME.¹¹ Met onze klimaatplannen beginnen we niet vandaag.

Daar zijn we al vele jaren mee bezig. In 2018 besloten we om alle primaire steenkoolproducenten uit onze beleggingsportefeuille te verwijderen. In 2021 zijn we een stap verder gegaan en hebben we ook al onze beleggingen in primaire producenten van fossiele olie en gas verkocht. En sinds 2023 beleggen we helemaal niet meer in fossiele energie. Het geld dat daarbij is vrijgekomen steken we in de energietransitie.

2.1.1 Onze belangrijkste klimaatdoelstellingen

Lange termijn

Op de lange termijn is ons doel duidelijk: in 2050 heeft onze beleggingsportefeuille netto-nul CO₂-uitstoot. We werken daarnaartoe op een manier die past bij het pad naar maximaal 1,5 graden opwarming. Dat betekent dat we gemiddeld minimaal 7 procent CO₂-reductie per jaar willen bereiken, zoals vastgelegd in internationale afspraken.¹² Dit is een gemiddelde, de reductiepaden gaan nooit in een rechte lijn.

Korte en middellange termijn

Voor onze wereld is de weg naar een klimaatneutrale economie nog lang. Om ons doel voor de lange termijn te halen, stellen we voor de komende jaren een aantal belangrijke tussendoelen vast. We richten ons op de beleggingscategorieën waarbij we de meeste kansen zien om de wereldwijde CO₂-uitstoot te beïnvloeden. Die categorieën lichten we hieronder kort toe. Verderop gaan we dieper in op de maatregelen die we per beleggingscategorie nemen om onze doelen te realiseren.

⁶ Intergovernmental Panel on Climate Change, Sixth Assessment Report (2022).

⁷ PME pensioenfonds, Klimaatplan.

⁸ Verenigde Naties, Klimaatakkoord van Parijs (2015).

⁹ Voortgangsoverleg Klimaatakkoord (geraadpleegd in september 2024).

¹⁰ Klimaatcommitment financiële sector (geraadpleegd in september 2024).

¹¹ Beleggingscategorie is de term die gebruikt wordt om een bepaald soort belegging te onderscheiden, zoals aandelen, obligaties of vastgoed.

¹² Europese Commissie, Europese klimaatwet (geraadpleegd in september 2024).

2.1.2 Actieplannen

De klimaatdoelstellingen hebben we vertaald in actieplannen voor acht beleggings-categorieën. Daarmee laten we zien hoe we concreet bijdragen aan het beperken van klimaatverandering. En hoe we bijdragen aan de financiering van de energietransitie. Een meer gedetailleerde weergave van onze actieplannen is te vinden in het klimaatplan op onze website.

1

Beursgenoteerde aandelen

PME verwacht via de beleggingen in aandelen een bijdrage kunnen te leveren aan de wereldwijd benodigde reductie van de CO₂-uitstoot. PME kan namelijk als aandeelhouder stemmen voor een klimaatvriendelijk beleid, in dialoog met ondernemingen aandringen op CO₂-reductie en niet investeren in bedrijven die onvoldoende bijdragen aan het beperken van klimaatverandering. Ook kunnen we de energietransitie stimuleren door juist te investeren in bedrijven die een positieve bijdrage leveren.

2

Bedrijfsobligaties

PME wil via zijn beleggingen in bedrijfsobligaties invloed uitoefenen op de CO₂-uitstoot. Dat doen we door bedrijven te financieren die een positieve bijdrage leveren aan het beperken van klimaatverandering. En door juist niet te beleggen in bedrijven die niet willen veranderen. Binnen de bedrijfsobligatieportefeuilles werken we met beleggers die klimaataspecten meewegen in hun beleggings-beslissingen. Zij worden mede op basis van de kwaliteit van hun ESG-beleid geselecteerd en beoordeeld.

3

Vastgoed

PME heeft vastgoedbeleggingen in binnen- en buitenland. Ongeveer de helft daarvan bevindt zich in Nederland. PME wil via de vastgoedbeleggingen bijdragen aan een reductie van de CO₂-uitstoot. Dat kan door bestaand vastgoed te renoveren. En bij investeringen in nieuwbouw rekening te houden met energie efficiëntie. Daarnaast investeren we steeds vaker in houtbouwprojecten die tot doel hebben om de CO₂-uitstoot terug te brengen. Voor ons internationale vastgoed sturen we vooral op de aanstelling van de meest geschikte vastgoed-managers. En in eigen land sturen we op de hoogst haalbare energielabels.

4

Infrastructuur

Met de beleggingen in infrastructuur kan PME een belangrijke bijdrage leveren aan de energietransitie. Dat doen we vooral door infrastructuur te financieren die nodig is voor hernieuwbare energie. In 2021 heeft PME de beleggingen in primaire olie- en gasproducenten verkocht. Het bedrag dat daarmee vrij kwam investeren we in de energietransitie. We investeren daarbij in infrastructuur-aandelen en -leningen. Bijvoorbeeld in wind-, zon- en waterkracht.

5

Private equity

Via beleggingen in private equity (directe beleggingen in een bedrijf buiten de beurs om) kan PME invloed uitoefenen op de CO₂-uitstoot. Door ook te investeren in bedrijven die zich inzetten om klimaatverandering tegen te gaan. Dat criterium weegt daarom zwaar mee bij de selectie en monitoring van de beheerders van private equity. Uiterlijk in 2040 moeten alle PME-beleggingen private equity in lijn zijn met het Parijs-akkoord.

6

Staatsobligaties

PME wil via zijn beleggingen in staatsobligaties bijdragen aan het beperken van klimaatverandering. Want het is cruciaal dat ook overheden hun verantwoordelijkheid nemen. Dat betekent: beleid voeren dat ernaar streeft dat de wereld met niet meer dan 1,5 grad opwarmt. Daar zetten we op in.

7

Hypotheken

PME belegt in hypotheken. Ook via deze categorie willen we een bijdrage leveren aan het beperken van klimaatverandering. Dat kan op twee manieren. Door woningeigenaren te stimuleren hun huis te verduurzamen. Of door geen geld meer te steken in hypotheken voor minder zuinige woningen. We geven de voorkeur aan de eerste optie. We geven woningeigenaren de mogelijkheid om verantwoord extra te lenen voor verduurzaming. Want één ding is zeker: met energie-efficiënte nieuwbouw alleen komen we er niet. Bovendien willen we dat wonen voor iedereen betaalbaar blijft.

8

Bosbouw

PME belegt in productiebossen. Dit zijn bossen die aangeplant en beheerd worden voor de productie van hout en houtproducten. Bijvoorbeeld timmerhout, papier, karton en houtpellets. Bomen zijn belangrijk bij het tegengaan van klimaatverandering. Ze nemen immers CO₂ op uit de lucht. De CO₂ wordt opgeslagen in de stam, de takken, de bladeren en de wortels van de bomen. Via bosbouw dragen we dus bij aan het beperken van klimaatverandering. Met dit actieplan leggen we de ambitie vast om met bosbouw meer CO₂ op te nemen, en ernaar te streven dat dit voor lange tijd opgeslagen blijft.

Biodiversiteit

Biodiversiteit betekent de diversiteit aan leven in al zijn vormen.

De biodiversiteit bestaat uit ecosystemen in bijvoorbeeld bossen en zeeën waarin planten en dieren leven. En de mens, die voor zijn economische activiteit een steeds groter beslag legt op natuurlijke hulpbronnen. Dit leidt tot uitputting van die natuurlijke hulpbronnen en verschraving van de biodiversiteit. Op een schaal die het vermogen van de natuur om te voorzien in bijvoorbeeld voldoende en goede voeding ernstig aantast.¹³

In economische zin is de natuur een kapitaalgoed, net zoals er machines, arbeiders en vervoersmiddelen zijn. We kennen de kosten van een machine, het uurloon van een arbeider en de prijs van een vervoersmiddel. De waarde van natuurlijke hulpbronnen kennen we nauwelijks en daarom zijn we er de afgelopen eeuwen te onzorgvuldig mee omgegaan. De natuur wordt langzaam uitgeput, maar we weten nog niet exact wat de economische gevolgen zijn van die uitputting.

Wat we wel weten is dat het herstel van biodiversiteit en natuurherstel urgente uitdagingen zijn. Bedrijven spelen daarin een belangrijke rol. Hun vermogen om producten en diensten te leveren, zoals voedsel, energie en medicijnen, is afhankelijk van de natuur. Daarbij speelt mee dat klimaatverandering een belangrijke factor is bij de afname van biodiversiteit.

3.1 In gesprek

Een grote moeilijkheid met biodiversiteitsverlies is de meetbaarheid van het probleem. Zoals CO₂-uitstoot relatief eenvoudig is te berekenen en toe te schrijven aan een bedrijf, is de impact op biodiversiteit lastig in een enkel cijfer te vatten. Als we spreken over biodiversiteitsverlies gaat het bijvoorbeeld over soortenrijkdom, over klimaat en over ontbossing.

Ontbossing is een probleem dat relatief goed meetbaar is en inzichtelijk kan worden gemaakt. Daarom is dit een belangrijk onderwerp binnen het dialoogprogramma voor biodiversiteit dat PME uitvoert. (Voor dit dialoogprogramma gaat PME het gesprek aan met bedrijven, lees hierover meer in [hoofdstuk 7](#)). Daarnaast vinden we het belangrijk

dat bedrijven in kaart brengen welke risico's zij lopen en welke impact zij hebben met betrekking tot biodiversiteitsverlies, direct en in de toeleveringsketen. Die inzichten geven is voor veel bedrijven al heel ingewikkeld. Om die reden richten we ons op dit moment in gesprekken vooral op het belang van transparantie, en sporen we bedrijven op dat gebied aan.

Daarmee zijn we er nog niet. Om daadwerkelijk grote stappen te zetten is meer actie nodig. Daarvoor werken we samen met andere beleggers om kennis te vergaren en onze krachten te bundelen. Ook is er nog veel werk te doen om inzicht te krijgen in manieren waarop biodiversiteitsverlies inzichtelijk kan worden gemaakt voor bedrijven en beleggers. En vooral manieren waarop het herstel van biodiversiteit kan worden bevorderd.

¹³ Overheid Verenigd Koninkrijk, The Economics of Biodiversity: The Dasgupta Review (2021).

4 Mensenrechten

Mensenrechten beschermen de waardigheid van ieder mens.

De rechten van de mens gelden altijd, voor iedereen en overal. Omdat ieder individu, ongeacht geslacht, afkomst, godsdienst, seksuele voorkeur of politieke overtuiging, gelijkwaardig is.

Beleggers geven op hun eigen manier aandacht aan mensenrechten. Voor PME is het recht op een leefbaar loon en leefbaar inkomen een belangrijk aandachtsgebied.¹⁴

4.1 Leefbaar loon en leefbaar inkomen

Een leefbaar loon en leefbaar inkomen is het minimumsalaris voor een toereikende levensstandaard, ook voor het gezin. Dit is een belangrijke voorwaarde voor welzijn. Het is een middel tegen uitbuiting en kinderarbeid en voor vakbondsvorming en scholing.

Vooral in landen met een opkomende economie heeft een leefbaar loon een positief effect op de levenskwaliteit van mensen en de ontwikkeling van de samenleving. Het hebben van voldoende inkomsten stelt mensen in staat om uit de armoede te raken. Kinderarbeid komt dan minder vaak voor, en dat vergroot de kans dat kinderen naar school gaan.

Maar ook in ontwikkelde landen groeit het belang van voldoende inkomen uit werk. Talloze onderzoeken tonen aan dat voldoende inkomen bijdraagt aan gezonder leven,

minder stress en meer welzijn.¹⁵ De flexibilisering van de arbeidsmarkt, de invloed van technologische ontwikkelingen en werkdruk onderstrepen het belang van goed werk en goed werkgeverschap. PME vindt dat belangrijk.

4.2 In gesprek

PME gaat in gesprek met bedrijven om hen aan te sporen een leefbaar loon of leefbaar inkomen in hun productieketen mogelijk te maken. Dat doen we vooral in sectoren waar het risico hoog is dat mensen onderbetaald worden. Dat geldt bijvoorbeeld voor kledingbedrijven en voedingsbedrijven. En dan vooral voor bedrijven die activiteiten hebben in lagelonenlanden. Textielbedrijven en voedingsbedrijven hebben vaak complexe toeleveringsketens, waardoor ze weinig zicht en invloed hebben op de lonen onder aan de keten.

PME vindt dat bedrijven zich moeten inzetten om een leefbaar loon of leefbaar inkomen mogelijk te maken. Dat benadrukken we tijdens gesprekken met deze bedrijven. En we vragen ze om beleid te maken en transparant te zijn over dit onderwerp. Daarnaast gaan we met deze bedrijven in gesprek over andere aandachtsgebieden rondom mensen- en arbeidsrechten, zoals vakbondsvrijheid, gezonde en veilige arbeidsomstandigheden, kinderarbeid, moderne slavernij en gendergelijkheid.

¹⁴ We gebruiken de termen leefbaar loon en leefbaar inkomen apart. Leefbaar loon verwijst naar de beloning in een dienstverband, leefbaar inkomen naar een inkomen in een situatie van zelfstandigheid.

¹⁵ Leigh, Leigh, Du, Minimum wages and public health: A literature review (Preventive Medicine, januari 2019).

5 ESG in beleggen

PME neemt ecologische aspecten, sociale aspecten en governance-aspecten mee in alle beleggingsbeslissingen.

Maar daarin kiezen we wel zo veel mogelijk onze eigen weg. We leggen de lat hoog waar dat kan.¹⁶ We hebben de ambitie dat iedere onderneming in onze portefeuille voldoet aan onze minimale criteria. Het beste staalbedrijf kan nog steeds heel schadelijk zijn, dus proberen we zo goed mogelijk onderscheid te maken tussen bedrijven die achterblijven en vooroplopen.

5.1 Waarom gebruikt PME ESG-informatie?

ESG-informatie zegt iets over de mate waarin een bedrijf rekening houdt met ecologische en sociale aspecten, en de mate waarin een bedrijf goed wordt bestuurd. Daarnaast geeft ESG-informatie inzicht in incidenten die plaatsvinden bij een bedrijf, zoals ongevallen of veroorzaakte milieuschade.

Door deze informatie te betrekken bij het nemen van beleggingsbeslissingen kunnen we beter inschatten of een bedrijf bepaalde risico's loopt. Het risico om te worden beboet voor veroorzaakte milieuschade bijvoorbeeld. Of de kans dat de veiligheid van medewerkers in gevaar komt. Bij een bedrijf dat goed wordt bestuurd, is de kans op fraude en corruptie kleiner.

5.2 Hoe gebruikt PME ESG-informatie?

ESG-informatie zegt meestal weinig over hoe duurzaam een bedrijf daadwerkelijk is. In het kort: bij gangbare ESG-informatie gaat het vaak om terugkijken en manieren waarop een bedrijf negatieve impact probeert te verminderen. Maar ESG-informatie geeft weinig inzicht in de manier waarop een bedrijf duurzaam waarde wil creëren op de lange termijn.

Wat is ESG?

ESG is een afkorting die afkomstig is van het Engelse *environmental, social* en *governance*. Het staat in het Nederlands voor ecologisch, sociaal en goed bestuur. Voor beleggers is ESG een manier van beleggen die rekening houdt met de wijze waarop bedrijven omgaan met ecologische en sociale zaken en goede bestuurspraktijken. Doordat er nog geen vaste regels zijn over wat ESG is, vullen veel beleggers en bedrijven het begrip op een andere manier in.

Onderzoeksbureaus verzamelen informatie over tientallen of soms wel honderden ESG-onderwerpen. Deze informatie kan gebruikt worden om bedrijven te beoordelen en een totaalscore toe te kennen. Beleggers kunnen totaalscores gebruiken in de manier waarop beleggingen geselecteerd worden. Ook kan er voor gekozen worden om niet de totaalscore te gebruiken, maar naar de scores op specifieke ESG-onderwerpen te kijken.

¹⁶ PME is voor het gebruik van ESG-informatie afhankelijk van de kwaliteit en beschikbaarheid die onderzoeksbureaus kunnen aanleveren.

Welke ESG-onderwerpen vindt PME belangrijk?

Voor de selectie van bedrijven voor onze beleggingsportefeuille gebruikt PME onder andere een aantal ESG-onderwerpen. Deze onderwerpen passen bij het pensioenfonds, en de onderwerpen staan voor een aantal van onze maatschappelijke waarden. We hebben bij de keuze voor ESG-onderwerpen ook gekeken naar de voorkeuren van onze deelnemers. Daarnaast hebben we bij het selecteren van ESG-onderwerpen ook voor onze eigen sector.

Ten aanzien van **ecologische factoren** kijken we naar onderwerpen als de energietransitie, biodiversiteit, circulaire economie, waterschaarste, luchtkwaliteit en afval.

Op **sociaal vlak** zijn vakbondsvrijheid, kinderarbeid, moderne slavernij, gelijkheid, gezondheid, gezonde voeding en gezonde en veilige arbeidsomstandigheden belangrijke onderwerpen.

Bij **goed ondernemingsbestuur** kijken we onder andere naar het beloningsbeleid, fraude, corruptie en het belastingbeleid.

Daarom gebruikt PME ESG-informatie vooral als meetlat waarlangs we bedrijven beoordelen. Niet alleen in algemene zin, maar op specifieke onderwerpen. We hebben eerst vastgesteld welke ESG-onderwerpen voor ons belangrijk zijn (zie het kader hierboven). Vervolgens is voor ieder ESG-onderwerp een drempelwaarde vastgesteld. Dat is het niveau waaraan een bedrijf minimaal moet voldoen om in aanmerking te komen voor insluiting in onze beleggingsportefeuille. We willen namelijk niet beleggen in bedrijven die te weinig doen om hun negatieve impact te verminderen. PME heeft deze optimalisatie van duurzaam en verantwoord beleggen nu toegepast voor de beursgenoteerde aandelen waarin het belegt. De komende jaren zullen we de optimalisatie ook binnen andere beleggingscategorieën toepassen.

5.3 Welke duurzame en verantwoorde keuzes maakt PME?

Als een bedrijf aan onze minimale ESG-eisen voldoet, kunnen we erin beleggen.¹⁷ Maar we zetten extra in op bedrijven die verduurzamen en werk maken van de omslag naar een duurzame economie en maatschappij. Bedrijven die bijvoorbeeld een duidelijke bijdrage leveren aan de energietransitie, een circulaire economie, de eiwittransitie, duurzame bouw of toegankelijke zorg. Daarbij kijken we ook naar bedrijven die zich richten op innovatieve technologie, en waar passend naar bedrijven in onze eigen sector.

PME maakt duurzame en verantwoorde keuzes en belegt daarom niet in alle bedrijven. Door in minder bedrijven te beleggen, weten we beter welke bedrijven er in onze portefeuille zitten en wat zij doen. Zo verkleinen we de kans dat we met onze beleggingen onbedoeld betrokken zijn bij misstanden. Ook kunnen we zo beter uitleggen waarom we ervoor kiezen om in het ene bedrijf wel te beleggen en in het andere bedrijf niet.

¹⁷ Dit principe is hier uitgelegd voor beleggen in bedrijven. PME belegt ook in andere zaken, zoals overheden, vastgoed en infrastructuur. Ook binnen deze categorieën maakt PME steeds duurzamere keuzes.

Uitsluiten

PME heeft een uitsluitingsbeleid. Dat beleid is er omdat we in sommige landen en bedrijven niet mogen of willen beleggen.

Het uitsluitingsbeleid heeft betrekking op alle beleggingen die we doen. Vier keer per jaar wordt de lijst met uitsluitingen bijgewerkt op basis van nieuwe informatie. Hieronder leggen we uit welke landen en bedrijven we uitsluiten en waarom we dat doen.

6.1 Uitsluiten van landen

In sommige landen wil PME niet beleggen. Wanneer een land een bedreiging vormt voor de internationale vrede en veiligheid, kunnen we besluiten om staatsobligaties van dat land uit te sluiten. We bekijken dan of er tegen de overheid van een land sancties zijn opgelegd door de Verenigde Naties of de Europese Unie.

Als een van de volgende sancties is uitgevaardigd tegen een land, komt het op de uitsluitingslijst:

- Een wapenembargo
- Een aandelenstop
- Een reisverbod

Een uitgebreide toelichting over hoe PME omgaat met beleggen in landen is te vinden in [hoofdstuk 9](#).

6.2 Uitsluiten van bedrijven

In sommige bedrijven mag of wil PME niet beleggen. Deze bedrijven sluiten we dan uit. Daar kunnen we verschillende redenen voor hebben. Ten eerste willen we in sommige bedrijven niet beleggen omdat ze betrokken zijn bij activiteiten die grote schadelijke gevolgen hebben voor mens, milieu of maatschappij. Dat is een principiële keuze. Ten tweede sluiten we bedrijven uit die niet met ons in gesprek willen, of als een gesprek na lang aandringen niet succesvol is. Ten derde mogen we in sommige bedrijven niet beleggen omdat er een wettelijk investeringsverbod geldt. Dat is het geval bij producenten van clustermunitie.

We kijken dus naar wetgeving, en ook naar internationale verdragen. Daarnaast houden we rekening met de voorkeuren en meningen van mensen met een pensioen

bij PME. Wanneer zij in meerderheid aangeven ernstig bezwaar te hebben tegen beleggingen in bepaalde activiteiten, dan kunnen we ertoe besluiten om de bedrijven die daarbij betrokken zijn uit te sluiten.

6.2.1 Uitsluiten na onsuccesvolle dialoog

Zoals verderop in dit document uitgelegd is het voeren van engagement een belangrijk instrument voor PME om bedrijven de goede kant op te sturen. Maar soms is een dialoog niet succesvol of wil een bedrijf helemaal niet in gesprek met PME. In dat geval kan PME ertoe besluiten om een bedrijf uit te sluiten. Voordat we overgaan tot die stap doorlopen we de relevante stappen uit de escalatieladder. Die ladder is onderdeel van betrokkenheid door PME.

6.2.2 Foute wapens

Foute wapens, ook wel controversiële wapens genoemd, zijn geen gewone wapens. Foute wapens onderscheiden zich van gangbaar defensiematerieel doordat ze meer schade toebrengen dan nodig, geen verschil zien tussen soldaten en burgers en vaak nog lang na gebruik een grote sociale en ecologische impact hebben.

Er zijn wetten en door Nederland ondertekende verdragen die we volgen bij de uitsluiting van foute wapens. Daarnaast sluiten we de producenten van een aantal typen foute wapens uit omdat we principieel bezwaar hebben tegen het bestaan en gebruik van deze foute wapens.

Belegt PME in wapens?

Er staan zes verschillende soorten foute wapens in het uitsluitingsbeleid van PME. Daarnaast willen we niet beleggen in vuurwapens bedoeld voor civiel gebruik. Belegt PME dan helemaal niet in wapens?

Jawel. We sluiten de defensiesector niet uit. Produceert een bedrijf wapens of defensiematerieel? En is het niet betrokken bij de productie van foute wapens? Dan kan het in onze beleggingsportefeuille terechtkomen. Daarvoor gelden natuurlijk dezelfde uitgangspunten als voor ieder ander bedrijf, bijvoorbeeld ten aanzien van ESG-onderwerpen.

PME sluit de volgende typen foute wapens uit:

- Chemische en biologische wapens
- Clusterwapens
- Landmijnen
- Wapens met verarmd uranium
- Wittefosforwapens
- Kernwapens

We vinden dat een onderneming betrokken is bij deze wapens als het een of meerdere van deze typen wapens als eindproduct fabriceert of levert. We sluiten ook ondernemingen uit die essentiële onderdelen of maatwerkonderdelen produceren die gebruikt kunnen worden voor deze typen wapens. Als een bedrijf diensten levert voor de verkoop, het onderhoud of de ontwikkeling van foute wapens komen ze ook op de uitsluitingslijst. Tot slot kijken we naar bedrijven die een controlerend belang hebben in een bedrijf dat aan onze uitsluitingscriteria voldoet. We vinden een bedrijf dan ook betrokken, en sluiten het uit.

6.2.3 Wapens voor civiel gebruik

Wapenbezit en -gebruik door burgers vinden we een probleem. In een democratische rechtstaat heeft de overheid een geweldsmonopolie. Dat betekent dat alleen de overheid het recht heeft om wanneer nodig geweld toe te passen en wapens te gebruiken. Het doel is dan de bevolking beschermen en de vrede, veiligheid en orde handhaven.

PME belegt daarom niet in producenten, inkopers en verkopers van wapens voor civiel gebruik. Het betreft de volgende typen wapens:

- Handvuurwapens en pistolen
- Geweren en karabijnen
- Hagel- en jachtgeweren
- Machinepistolen en machinegeweren

6.2.4 Fossiele brandstoffen

In het klimaatakkoord van Parijs is afgesproken om de opwarming van de aarde te beperken tot ruim onder de 2 graden Celsius, maar liever tot maximaal 1,5 graden Celsius. Een van de maatregelen in het akkoord om dat te bereiken is het verleggen van geldstromen in lijn met een pad naar minder CO₂-uitstoot. PME draagt bij aan de doelstellingen van het klimaatakkoord van Parijs door met onze beleggingen te kiezen voor schone energie en niet voor fossiele energie.

Daarom sluit PME bedrijven uit die betrokken zijn bij de productie van thermische en metallurgische steenkool. Bij de verbranding van deze energiebronnen komt heel veel CO₂ vrij. Daarom moet het gebruik van steenkool zo snel mogelijk worden uitgefaseerd.

We zijn ons ervan bewust dat fossiele olie en gas nog wel een tijdlang onderdeel zullen uitmaken van de wereldwijde energiemix. Maar uiteindelijk zullen ook deze energiebronnen grotendeels vervangen moeten worden door schone alternatieven. PME ziet daarin een belangrijke rol voor de fossiele industrie. Ook deze bedrijven moeten hun investeringen in lijn brengen met de doelen van het klimaatakkoord van Parijs. Tot nu toe weigeren ze dat te doen.¹⁸ Vele beleggers, waaronder wijzelf, hebben jarenlang gesprekken gevoerd met bedrijven uit de fossiele industrie om hen aan te sporen de omslag naar schone energie te maken. Ook heeft PME jarenlang steun gegeven aan aandeelhoudersresoluties met een oproep van gelijke strekking. Op die manier hebben we ons stemrecht ingezet om fossiele bedrijven te veranderen. Tevergeefs. Daarom sluiten we deze bedrijven sinds 2021 uit, waarbij we de vrijgekomen gelden hebben herbelegd in de energietransitie.

6.2.5 Tabak

Roken en meeroken is ongezond. Daarnaast is roken verslavend, en kan niet iedereen weerstand bieden tegen de bijbehorende verleiding en marketing. Gezien het ongezonde karakter van roken en de negatieve maatschappelijke effecten van roken sluit PME tabak en rookwaren uit. Het gaat daarbij om bedrijven die ruwe tabaksbladeren telen of verwerken en om producenten van sigaretten, e-sigaretten en verschillende soorten tabak.

6.2.6 Seksindustrie en pornografie

De seksindustrie is verbonden aan verschillende mensenrechtenrisico's, zoals mensenhandel, gedwongen arbeid, uitbuiting, misbruik, inbreuk op privacy, discriminatie, stigmatisering en gendergerelateerd geweld. De seksindustrie omvat bedrijven die betrokken zijn bij de productie, publicatie of uitzending van beeldmateriaal, video-spellen, lectuur en live-entertainment met een pornografische inhoud.

De mensenrechtenrisico's in de seksindustrie ontstaan voornamelijk wanneer er sprake is van gedwongen deelname, uitbuiting of schendingen van de rechten van medewerkers. Wegens het grote risico op misstanden en de ernst van deze misstanden wil PME niet investeren in bedrijven die actief zijn in de seksindustrie.

6.2.7 Bont

De verwerking van dierlijk bont gaat gepaard met ernstig dierenleed en is zeer milieubelastend. Daarom wil PME niet beleggen in bedrijven die betrokken zijn bij de productie of exploitatie van bont of producten waarin bont is verwerkt. Bedrijven die omzet halen uit de productie of verkoop van producten waarin bont verwerkt zit sluiten we uit. Ook sluiten we bedrijven uit die betrokken zijn bij het fokken, vangen of doden van dieren voor hun bont.

¹⁸ Op basis van gegevens uit de eerste helft van 2024.

7 Betrokken belegger

Met onze beleggingen proberen we ons vermogen de goede kant op te sturen.

Door het gebruik van ESG-informatie en ons uitsluitingsbeleid maken we een belangrijke selectie in bedrijven waarin we wel en niet willen beleggen. En sommige bedrijven in onze portefeuille hebben nog een zetje nodig in de goede richting. Met die bedrijven gaan we in gesprek. Bij bedrijven waarvan we aandelen houden hebben we stemrecht. Dat recht gebruiken we. Hoe PME precies omgaat met engagement en stemrecht is vastgelegd in ons betrokkenheidsbeleid dat we hieronder verder toelichten.

7.1 Engagement

Engagement is de dialoog die beleggers voeren met bedrijven om het reilen en zeilen van bedrijven in de gaten te houden. Ook kunnen beleggers via een dialoog het belang van duurzaamheid bij het bedrijf onder de aandacht brengen. PME voert twee vormen van engagement uit: diep engagement en breed engagement. Het doel van diep engagement is om bedrijven op een specifiek onderwerp, zoals energietransitie of leefbaar loon, vooruit te brengen. Bij breed engagement staat een waaier aan ESG-onderwerpen op de agenda, afhankelijk van welk onderwerp voor een bedrijf relevant is. Ook kijk je bij breed engagement naar meer strategische zaken, zoals transparantie en de doelstelling van de onderneming.

7.1.1 Diep engagement

Het diepe engagement van PME richt zich op **vier onderwerpen**, namelijk energietransitie, biodiversiteit, leefbaar loon en leefbaar inkomen, en Nederlandse beursvennootschappen. In totaal richt het diepe engagement zich op ongeveer dertig bedrijven.¹⁹ Hieronder een toelichting op de onderwerpen en de doelen per onderwerp binnen het diepe engagement.

Dat doet PME ook. PME streeft ernaar om met ten minste één bedrijf de dialoog te voeren, onze uitvoerder MN doet dat met meerdere bedrijven. Jaarlijks stuurt Eumedion een speerpuntenbrief naar alle bedrijven, waarin staat wat de belangrijkste onderwerpen van de dialoog zijn. Naast die onderwerpen is er ruimte om meer specifieke ESG-zaken met de bedrijven te bespreken.

Energietransitie

Het engagementprogramma voor de energietransitie richt zich voornamelijk op nutsbedrijven, staalbedrijven, cementbedrijven, chemiebedrijven en de maakindustrie. Deze bedrijven zijn vaak nog grootverbruikers van fossiele energie, maar zij in staat om hun energiemix te verduurzamen. Het doel van het programma is dat bedrijven in het engagementprogramma hun activiteiten in lijn brengen met de doelen van het klimaatakkoord van Parijs. Daarmee wil PME de financiële risico's van deze bedrijven verkleinen.

Biodiversiteit

Met het engagementprogramma voor biodiversiteit wil PME bijdragen aan het beperken van biodiversiteitsrisico's. Ook is het doel om ontbossing in de toeleveringsketen tegen te gaan. Daarvoor zijn een aantal elementen belangrijk. Allereerst moeten bedrijven goed rapporteren over biodiversiteit. Ten tweede is traceerbaarheid van groot belang. Dat betekent dat bedrijven niet alleen transparant zijn over hun eigen biodiversiteitsrisico's maar ook rapporteren over de risico's in hun keten.

Leefbaar loon en leefbaar inkomen

PME heeft als doel dat werknemers van kledingbedrijven een leefbaar loon krijgen. En dat boeren in de toeleveringsketen van voedingsbedrijven een leefbaar inkomen krijgen. Daarmee bedoelen we het inkomen dat een werknemer minimaal nodig heeft om te voorzien in de basisbehoeften van zichzelf en zijn of haar gezin. We verwachten van kleding-, en voedingsbedrijven dat ze het belang van een leefbaar loon en leefbaar inkomen erkennen, dat ze er prioriteit aan geven en dat ze er beleid op vormen. Daarnaast worden in deze gesprekken andere relevante onderwerpen geadresseerd, zoals vakbondsvrijheid, kinderarbeid, moderne slavernij en gendergelijkheid.

Betrokkenheid bij Nederlandse beursgenoteerde bedrijven

PME is lid van Eumedion, een organisatie die op het terrein van duurzaamheid en goed bestuur de belangen behartigt van aandeelhouders en vermogensbeheerders. Eumedion organiseert dialogen met Nederlandse beursgenoteerde bedrijven. Op die manier kunnen leden van Eumedion bij deze bedrijven het belang van duurzaam ondernemen en goed bestuur voor het voetlicht brengen. Veel leden van Eumedion dragen bij aan de dialoog met een aantal bedrijven.

¹⁹ Het exacte aantal bedrijven waarmee PME diep engagement voert kan verschillen onder invloed van de samenstelling van de portefeuille en de voortgang. Een bedrijf kan worden uitgesloten als voortgang uitblijft.

Samen sterk of beter alleen?

Bij de uitvoering van engagement speelt vaak het dilemma tussen samenwerken of alleen optrekken. Samenwerken met andere beleggers legt meer gewicht in de schaal. Bedrijven zijn eerder geneigd om te luisteren naar een grotere groep aandeelhouders. Maar vaak hebben aandeelhouders hun eigen kijk op een onderwerp, waardoor de eis aan een bedrijf verwatert. Je moet dan een compromis sluiten. Klop je als aandeelhouder in je eentje op de deur van het bedrijf, dan kan je zelf je eis bepalen. Maar met een klein deel van de aandelen is de kans dat je je zin krijgt een stuk kleiner.

PME is lid van verschillende organisaties van beleggers die samenwerken bij de uitvoering van engagement. Dat levert kennis en invloed op en het werk kan worden verdeeld. Wel houden we zo veel mogelijk onze eigen doelstellingen voor ogen en beoordelen we de voortgang van engagement langs onze eigen meetlat.

7.1.2 Breed engagement

Het brede engagement richt zich op veel onderwerpen en veel bedrijven. Het brede engagement wordt uitgevoerd door EOS, een dienstverlener die namens een groot aantal beleggers in gesprek gaat met bedrijven over de hele wereld.²⁰ Hoewel onderwerpen als klimaatverandering, biodiversiteit en mensenrechten veel nadruk krijgen, komen in het engagement van EOS ook andere zaken aan bod. De relevantie van een ESG-onderwerp voor een bedrijf hangt onder andere af van de activiteiten, de omvang en de regio waar het bedrijf werkt.

Ieder jaar stelt EOS het engagementplan vast. Daarvoor kijkt EOS naar de voorkeuren van de beleggers waarvoor ze engagement voeren met bedrijven. Bij de uitvoering van engagement gebruikt EOS een stappenplan met mijlpalen. Daarmee volgt PME hoe het engagement vordert.

Wie doet wat?

Engagement en stemmen kost veel tijd. Daarom helpen verschillende partijen PME om deze zaken zo efficiënt en effectief mogelijk uit te voeren.

PME bepaalt het betrokkenheidsbeleid voor engagement en stemmen. Daarnaast zijn we nauw betrokken bij de uitvoering van het stemmen en passen we ons stemgedrag aan als we zien dat het nodig is. Binnen het samenwerkingsverband Eumedion leidt PME doorgaans de dialoog met één bedrijf. Op die manier zijn we ook zelf aangehaakt bij de uitvoering van engagement.

MN is namens PME verantwoordelijk voor de uitvoering van het diepe engagement. Het team van MN stelt in overleg met PME de engagementlijst samen en formuleert de engagementdoelen per bedrijf. Indien nodig geeft MN stemadvies voor de bedrijven waarmee engagement wordt gevoerd. Zo wordt ervoor gezorgd dat de engagementdoelen en het stemgedrag met elkaar in lijn zijn. MN rapporteert op kwartaalbasis aan PME over de voortgang van het diepe engagement.

Equity Ownership Services (EOS) voert het brede engagement uit voor PME. Ieder jaar legt EOS het engagementplan voor aan zijn klanten, die allemaal inspraak hebben. PME ook. Vervolgens wordt het brede engagement volgens het plan uitgevoerd. EOS geeft PME stemadvies voor alle bedrijven in de aandelenportefeuille. Hierbij is het stembeleid van PME leidend. In sommige gevallen wijkt het stemadvies van EOS af van ons stembeleid, bijvoorbeeld als dat in lijn is met engagementdoelen. In principe nemen we dan het advies van EOS over. Ieder kwartaal rapporteert EOS over de uitvoering van het brede engagement en de stemadviezen.

Institutional Shareholder Services (ISS) voert het stemmen uit voor PME. Via de bewaarbank van PME heeft ISS inzicht in hoeveel aandelen PME heeft in welke bedrijven. Zo zorgt ISS ervoor dat PME bij alle aandeelhoudersvergaderingen van alle bedrijven een stem kan uitbrengen. Hoe we hebben gestemd staat op onze website.

²⁰ EOS staat voor Equity Ownership Services en is een dienst van Federated Hermes.

7.2 Als engagement niet werkt

Engagement is een nuttig instrument om bedrijven aan te zetten tot verandering. Maar er is geen garantie op succes. Soms is een bedrijf het oneens met een zorg van PME, en soms wil een bedrijf helemaal niet in gesprek. Wat kan PME doen als engagement niet vordert?

Dat hangt allereerst van het onderwerp af. Het engagement dat EOS voor ons uitvoert bestaat heel veel onderwerpen. Die onderwerpen zijn belangrijk. Maar wanneer op een specifiek onderwerp voortgang uitblijft, en op andere onderwerpen wel resultaat wordt geboekt, ligt het niet voor de hand om een bedrijf direct uit te sluiten. Krijgt PME signalen dat de dialoog door EOS op alle mogelijke manieren niet leidt tot verbetering? Dan kan PME besluiten om niet langer in het bedrijf te beleggen.

In het geval van engagement door MN ligt dat anders. MN gaat de dialoog aan met een bedrijf op één specifiek onderwerp dat voor PME heel belangrijk is. Als op dit onderwerp geen voortgang wordt geboekt, kunnen we verdere stappen zetten. Bijvoorbeeld door met een brief het belang van het onderwerp extra te benadrukken. Ook kunnen we een aandeelhoudersresolutie indienen, of tegen de herbenoeming van verantwoordelijke bestuurders stemmen. Als al deze stappen niets opleveren, kan PME besluiten om het bedrijf uit te sluiten en er dus niet meer in te beleggen.

7.3 Stemmen

Als aandeelhouder stemmen we op aandeelhoudersvergaderingen. Zo gebruiken we onze invloed als mede-eigenaar van bedrijven. Het stemrecht is een van de belangrijkste zeggenschapsrechten van aandeelhouders. Door het uitbrengen van een stem kan PME invloed uitoefenen op bijvoorbeeld de strategie van de onderneming en de samenstelling en beloning van het bestuur.

7.3.1 Stembeleid

PME brengt een geïnformeerde stem uit op de (buitengewone) algemene vergadering van de ondernemingen waarin PME aandelen bezit. Voor PME zijn de eigen stemrichtlijnen een belangrijk uitgangspunt bij het bepalen van een stem. Deze stemrichtlijnen zijn vastgelegd in ons stembeleid.²¹

De stemrichtlijnen van PME bevatten onze belangrijkste principes ten aanzien van goed ondernemingsbestuur en duurzaamheid. Daarom zijn ze leidend in de beoordeling van stempunten. Daarnaast betrekken we het stembeleid van de adviesbureaus Equity Ownership Services (EOS) en Institutional Shareholder Services (ISS) bij het bepalen van een stem.

Het stembeleid van EOS en ISS is richtinggevend op onderwerpen waarin de stemrichtlijnen van PME niet voorzien. Op die manier zorgen we ervoor dat we bij alle bedrijven waar we stemmen voldoen aan lokale wet- en regelgeving en standaarden voor corporate governance en aandeelhoudersbetrokkenheid.

EOS legt voorafgaand aan alle (buitengewone) algemene vergaderingen het stemadvies voor aan PME. In principe volgt PME dit advies, en worden stemmen als zodanig uitgebracht. Er kunnen goede redenen zijn voor PME om van het stemadvies af te wijken en anders te stemmen. Bijvoorbeeld wanneer er onvoldoende informatie is om een stem op te baseren. Ook kan het verloop van engagement of gesprekken met het bestuur van een onderneming aanleiding zijn om van de stemrichtlijnen af te wijken.

7.3.2 Uitlenen van aandelen

Het uitlenen van aandelen uit de beleggingsportefeuille aan een andere marktpartij is een mogelijkheid om aanvullende inkomsten te behalen voor de beleggingsportefeuille. PME kan echter niet stemmen op uitgeleende aandelen. Daarom heeft PME het beleid dat alle uitgeleende aandelen worden teruggehaald voorafgaand aan een (buitengewone) algemene vergadering. Zo kunnen we tijdens de vergadering toch stemmen voor deze aandelen.

7.3.3 Openbaarmaking van het stemgedrag

PME is transparant over de uitgebrachte stemmen. Via de stemmonitor op de website geven we inzicht in de uitgebrachte stemmen tijdens de (buitengewone) algemene vergaderingen van ondernemingen waarin we beleggen.²² Daarnaast geven we in ons jaarverslag een algemene toelichting op het stemgedrag. We geven in het jaarverslag ook een verklaring voor ons stemgedrag bij belangrijke stemmen. Dit kan gaan om onderwerpen die voor PME van belang zijn, om aandeelhoudersresoluties of om agendapunten die veel maatschappelijke aandacht hebben gekregen.

7.4 Schadevergoedingsacties

Het kan gebeuren dat PME een beleggingsverlies leidt doordat ondernemingen wetten niet naleven, aandeelhouders misleiden of fraude plegen. Dergelijke incidenten kunnen een negatief effect hebben op de waarde van aandelen van bedrijven, bijvoorbeeld vanwege de grote kans op een boete of grote reputatieschade. We kunnen besluiten om een juridische procedure aan te spannen (in het Engels een class action) tegen een onderneming in een poging de geleden schade te verhalen. Vaak gebeurt dat in samenwerking met andere aandeelhouders die ook schade hebben geleden.

²¹ PME pensioenfonds, Stembeleid.

²² PME pensioenfonds, Stemmonitor.

8 Impactbeleggen

Naast een goed rendement streeft PME naar een positieve impact op mens en milieu.

We willen het vermogen van mensen met een pensioen bij PME laten bijdragen aan de oplossingen voor maatschappelijke problemen. Daarom investeren we gericht in duurzame economische ontwikkeling. Ook beleggen we in onze eigen sector. Zo dragen we bij aan werkgelegenheid en stimuleren we technologische en innovatieve ontwikkelingen. Eind 2025 willen we voor 3 miljard euro van dit soort beleggingen in beheer hebben.

Impactbeleggen volgens PME

Wat is impactbeleggen? Op die vraag geeft waarschijnlijk iedere belegger een ander antwoord. Dat komt omdat beleggers verschillend aankijken tegen impactbeleggen. De een wil problemen voorkomen, de ander wil problemen oplossen. Sommige beleggers willen hun vermogen vooral aan het werk zetten, andere beleggers kijken scherp naar wat de belegging financieel oplevert.

PME heeft met impactbeleggen het doel om een positieve impact te hebben op het milieu of op sociale onderwerpen voor een fatsoenlijk financieel rendement. We willen zowel investeren in oplossingen voor maatschappelijke problemen als in het voorkomen ervan. De impact die gemaakt wordt met impactbeleggingen moet doelgericht zijn en aanvullend zijn op wat met de belegging al zou zijn behaald aan impact. Daarnaast moet de impact meetbaar zijn.

8.1 Sturen op impact

PME richt zich met zijn impactbeleggingen op een aantal onderwerpen die cruciaal zijn voor duurzame ontwikkeling en die mensen met een pensioen bij PME belangrijk vinden.

Energietransitie

Energietransitie staat voor de overgang van een fossiel energiesysteem naar een hernieuwbaar energiesysteem. Door op die manier minder CO₂ uit te stoten kan klimaatverandering worden beperkt. PME draagt bij aan de energietransitie door te investeren in de opwekking van schone energie, bijvoorbeeld met windmolens of zonnepanelen. Ook zijn investeringen nodig in energieopslag en moet het energienetwerk geschikt worden gemaakt voor het nieuwe energiesysteem.

Daarnaast investeert PME in bosbouw. Dat draagt bij aan het tegengaan van klimaatverandering doordat bomen veel CO₂ opslaan. Bossen leveren daarnaast timmerhout en hout voor papier, karton en houtpellets.

Maar bossen leveren ook hout op dat kan worden gebruikt in de bouw. Bouwen met hout levert veel CO₂-besparing op vergeleken met bouwen met steen, cement en staal. PME belegt in houtbouw omdat we streven naar een CO₂-neutrale vastgoedportefeuille en omdat bouwen met hout relatief snel, flexibel en schaalbaar is. Er moet nog wel veel gebeuren, want houtbouw staat nog in de kinderschoenen. Maar PME ziet houtbouw als belangrijke ontwikkeling in de ambitie om de komende jaren veel en duurzaam te bouwen.

Circulaire economie

De circulaire economie streeft naar een kringloop van grondstoffen. Dat systeem is vooral gericht op afval waarbij hergebruik centraal staat. Op die manier neemt de afhankelijkheid van (nieuwe) grondstoffen af, net als vervuiling en CO₂-uitstoot. Een goed voorbeeld hiervan is het hergebruik van plastic, waarbij plastic afval als grondstof wordt gebruikt voor nieuwe producten.

Innovatie in Nederland en Europa

Innovatie gaat over nieuwe ideeën en technologieën die ervoor zorgen dat goederen en diensten verbeteren. Dat is belangrijk voor de maatschappij en stimuleert duurzame economische groei, en werkgelegenheid en daarmee de welvaart.

PME stimuleert duurzame economische ontwikkeling door investeringen te doen in innovatie in Nederland en Europa. We willen de toegang tot kapitaal vergroten voor de hoogtechnologische sector. Dit betreft bijvoorbeeld medische apparatuur, lucht- en ruimtevaart en hardware en software.

Betaalbare huisvesting

Nederland kampt met een groot woningtekort. Steeds minder mensen kunnen een woning vinden, laat staan een betaalbare woning. Daarom investeert PME in nieuwe en bestaande betaalbare huurwoningen. Zo kunnen meer mensen een geschikte woonruimte vinden binnen hun budget.

Gezondheidszorg

Goede gezondheidszorg is van groot maatschappelijk belang. PME wil daaraan bijdragen door te beleggen in gezondheidszorg en de ontwikkeling van medische technologie. Toegang tot gezondheidszorg wordt ingevuld met beleggingen in zorgvastgoed gericht op passende woonvormen. Ook wil PME medische technologie stimuleren, naast de ontwikkeling van nieuwe medicijnen.

Hoe wordt impact gemeten?

De financiële opbrengst van een belegging kunnen we betrekkelijk eenvoudig meten. Maar hoe zit dat met maatschappelijke impact? Dat is een stuk ingewikkelder. Toch komt er steeds meer informatie beschikbaar die inzicht geeft in de impact die we maken met onze beleggingen.

Zo kunnen we voor beleggingen in de energietransitie al goed inzichtelijk krijgen hoeveel CO₂-uitstoot er is voorkomen, en hoeveel schone energie er is toegevoegd aan de energiemix. En het is goed uit te rekenen wat het verschil is in CO₂-uitstoot tussen een houten huis en een huis van steen en cement. Ook kunnen we zien hoeveel mensen met dank aan onze financiering een betaalbare huurwoning vinden of toegang hebben tot goede zorg.

9 Beleggen in landen

PME investeert in landen door te beleggen in staatsobligaties.

Dat zijn leningen aan landen waarvoor PME in ruil een vergoeding ontvangt. Maar we beleggen niet in alle landen. We kiezen voor landen waar we een verantwoorde economische groei voorzien. We kijken daarom scherp naar de manier waarop landen worden bestuurd en hoe er wordt omgegaan met mens en milieu.

ESG-beleggen in landen

Als een land goed wordt bestuurd, zonder corruptie, met een hoge mate van vertrouwen in de overheid, dan leidt dat doorgaans tot verantwoorde economische ontwikkeling. Oog voor mensenrechten en natuurbescherming zijn daarvan een belangrijk onderdeel. Voor PME is dat belangrijk om in een land te beleggen.

Concreet kijken we voor goed bestuur naar fraude en corruptie in een land. Als publieke instellingen en de rechterlijke macht niet goed functioneren, is er relatief vaker sprake van omkoping en afpersing. We kijken daarnaast ook naar burgerrechten, persvrijheid en de mate van democratie. Het onvoldoende beschermen van deze rechten levert een instabiel economisch klimaat op. Landen waar deze rechten onvoldoende worden beschermd, zijn daarom minder aantrekkelijk om te financieren.

Uitsluiting

In hoofdstuk 6 was al te lezen dat PME landen kan uitsluiten. Wanneer een land een bedreiging vormt voor de internationale vrede en veiligheid bijvoorbeeld. Of als er tegen de overheid van een land sancties zijn opgelegd door de Verenigde Naties of de Europese Unie.

Als een van de volgende sancties is uitgevaardigd tegen een land, komt het op de uitsluitingslijst:

- Een wapenembargo
- Een aandelenstop
- Een reisverbod

Klimaat

Landen zijn cruciaal voor het behalen van de doelen in het klimaatakkoord van Parijs. Daarom heeft PME de ambitie om alleen te beleggen in landen die een beleid voeren dat aantoonbaar in lijn is met een opwarming van de aarde van maximaal 1,5 graad. Op dit moment voldoet nog geen enkel land aan dit uitgangspunt. Daarom kiezen we er op dit moment voor om geen landen te financieren die sterk achterblijven.²³

²³ Dit beleid is opgesteld in de eerste helft van 2024.

10 Wet- en regelgeving

PME is ervan overtuigd dat verantwoord beleggen en duurzame keuzes leiden tot een goed rendement op de lange termijn.

Daarom hebben we beleid voor duurzaam beleggen. Daarnaast voldoen we aan de eisen die wet- en regelgeving stellen. Overheden, zoals de Nederlandse en de Europese, sturen steeds meer aan op duurzame economische ontwikkeling. Dat wordt ondersteund met wetten op het gebied van bijvoorbeeld beleggen in wapens, engagement, stemmen en transparantie over duurzaam beleggen. Dit hoofdstuk somt de belangrijkste vereisten op rond duurzaam beleggen waar PME aan moet voldoen.

10.1 Nederlandse wetgeving

In de Nederlandse wet staan verschillende verplichtingen voor pensioenfondsen die bedoeld zijn om duurzaamheid en betrokkenheid te bevorderen. Deze verplichtingen gelden ook voor PME.

Wet op het financieel toezicht

In de Wet op het financieel toezicht (Wft) staat dat Nederlandse pensioenfondsen een betrokkenheidsbeleid moeten hebben voor Europese bedrijven waarvan zij aandelen bezitten. In het beleid moet onder andere staan hoe pensioenfondsen toezicht houden op de bedrijven, of ze met hen in gesprek gaan en of ze stemmen op de aandeelhoudersvergadering van deze bedrijven. Ook schrijft de Wft voor dat een pensioenfonds eenmaal per jaar verslag doet van de uitvoering van het betrokkenheidsbeleid. PME doet dat op de website en in het jaarverslag.²⁴

Naast de verplichtingen die gelden voor het betrokkenheidsbeleid staat in de Wft ook een verbod op het beleggen in bedrijven die clustermunie produceren, verkopen of distribueren. Bedrijven die clustermunie produceren zijn onderdeel van het uitsluitingsbeleid van PME.

Pensioenwet en Besluit financieel toetsingskader

In de Pensioenwet staat over duurzaamheid dat pensioenfondsen in het jaarverslag uitleggen hoe zij bij het beleggen rekening houden met milieu, klimaat, mensenrechten en sociale verhoudingen. In het Besluit financieel toetsingskader staat bovendien dat hiermee ook bij het risicobeheer rekening moet worden gehouden. Daarnaast moet

iedere drie jaar een eigenrisicobeoordeling worden uitgevoerd, zoals een beoordeling van klimaatrisico's voor de beleggingen.

Tot slot staat in het Besluit financieel toetsingskader dat pensioenfondsen in hun beleggingsbeginselen uitleggen hoe zij in het beleggingsbeleid rekening houden met milieu, klimaat, mensenrechten en sociale verhoudingen. PME legt dit uit in de beleggingsbeginselen die op de website staan.²⁵

10.2 Nederlandse codes en commitments

Naast wetgeving zijn er ook codes en commitments waaraan PME zich moet houden. Codes en commitments zijn vaak een vorm van zelfregulering: een initiatief van beleggers om zelf met regels te komen die voor alle beleggers gelden. Sommige codes hebben kracht van een wet omdat ze door de wetgever zijn overgenomen.

²⁴ PME pensioenfonds, Jaarverslag.

²⁵ PME pensioenfonds, Beleggingsbeginselen.

Nederlandse Corporate Governance Code en de Nederlandse Stewardship Code. Hoewel oorspronkelijk opgesteld als een code voor grote Nederlandse beursbedrijven, bevat de Nederlandse Corporate Governance Code ook een aantal regels voor beleggers in die beursbedrijven. Dit omvat de bepaling dat pensioenfondsen stemmen naar eigen inzicht, dat zij het stembeleid publiceren en dat ze verslag doen van hoe ze hebben gestemd en hoe het stembeleid is uitgevoerd.

Pensioenfondsen behoren daarnaast een stewardshipbeleid te hebben, waarin staat hoe zij de Nederlandse Stewardship Code naleven. Stewardship is het uitoefenen van aandeelhoudersrechten, zoals het voeren van een dialoog met een onderneming en het stemmen op aandelen tijdens de aandeelhoudersvergadering. Het doel van de Nederlandse Stewardship Code is het behouden en vermeerderen van waarde voor de begunstigden, in het geval de mensen met een pensioen bij PME.

De belangrijkste vereisten van de Nederlandse Stewardship Code zijn opgenomen in de Corporate Governance Code, en zijn daarmee wettelijk verankerd.

De Pensioenwet en de Code Pensioenfondsen

De Pensioenwet schrijft voor dat pensioenfondsen in het jaarverslag informatie geven over de naleving van de Code Pensioenfondsen. In deze code staat onder andere dat pensioenfondsen aandacht moeten hebben voor duurzaamheid. De code schrijft voor dat pensioenfondsen rekening houden met de voorkeuren en belangen van mensen met een pensioen bij PME, en in hun beleggingsbeleid rekening houden met ESG-factoren.

Klimaatcommitment van de financiële sector

PME heeft het klimaatcommitment van de financiële sector ondertekend. Dat is een afspraak om als sector bij te dragen aan de doelen van het Nederlandse klimaat akkoord. Ondertekenaars hebben volgens het commitment een inspanningsverplichting om bij te dragen aan de financiering van de energietransitie. Ook moeten partijen het CO₂-gehalte van de beleggingsportefeuille meten en rapporteren. Voor de verschillende beleggingen moet een actieplan worden opgesteld, voorzien van een doel om het CO₂-gehalte voor 2030 naar beneden te brengen.

PME heeft al deze vereisten vastgelegd in een eigen klimaatplan, dat op onze website staat.²⁷

IMVB-convenant

Het convenant Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Beleggen (IMVB) werd in 2018 mede door PME ondertekend. Het convenant bevat afspraken tussen pensioenfondsen, NGO's, vakbonden en de overheid om verantwoord beleggen te bevorderen en risico's en misstanden in de toeleveringsketen te voorkomen. PME heeft alle afspraken uit het IMVB-convenant in beleid verankerd. Na een looptijd van vier jaar is eind 2022 een einde gekomen aan het IMVB-convenant. De afspraken uit het convenant blijven wel onderdeel van het beleid van PME.

We zijn transparant

Veel wet- en regelgeving vraagt van PME om informatie openbaar te maken. Bijvoorbeeld over ons beleid, hoe we dat beleid uitvoeren en wat de effecten daarvan zijn. Een groot deel van deze informatie schrijven we op in ons jaarverslag, dat ieder jaar verschijnt. Daarnaast informeren we onze deelnemers, gepensioneerden en andere geïnteresseerden via onze website. Daar is te vinden hoe we beleggen en in welke bedrijven en landen we beleggen.

Op de website staan ook de documenten die we verplicht moeten publiceren in verband met de wet- en regelgeving waaraan we voldoen. De webpagina We zijn transparant bevat belangrijke documenten, zoals onze beleggingsbeginselen, het stembeleid, het klimaatplan, onze jaarverslagen en de SFDR-verantwoording.²⁶

²⁶ PME pensioenfonds, We zijn transparant.

²⁷ PME pensioenfonds, Juridische informatie, beleid en documenten.

10.3 Europese wetgeving

De Europese Green Deal is een pakket aan regels voor de Europese Unie dat moet leiden tot een duurzame economie en maatschappij. Het pakket beslaat vele sectoren en economische activiteiten, van energie tot verpakking en van circulariteit tot biodiversiteit. Er zijn ook een aantal bepalingen voor beleggers, waaraan PME moet voldoen. De belangrijkste worden hieronder toegelicht.

Sustainable Finance Disclosure Regulation

De Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR) draait om informatieverschaffing over het beleid voor duurzaam beleggen van financiële instellingen, waaronder pensioenfondsen. Zo moeten fondsen die de ongunstige effecten van hun beleggingen op duurzaamheid meewegen aangeven hoe zij met gepaste zorgvuldigheid omgaan met deze effecten.

Daarnaast vraagt de SFDR dat we inzichtelijk maken of we met onze beleggingen ecologische en/of sociale kenmerken promoten. Ook moeten we duidelijk maken hoe we duurzaamheidsrisico's integreren in ons beleggingsbeleid, en wat de verwachte gevolgen zijn van de duurzaamheidsrisico's op het rendement op de beleggingen.

Tot slot stimuleert SFDR beleggers om zich te verbinden aan een doelstelling voor het aandeel duurzame beleggingen in de portefeuille, zoals SFDR dat definieert. PME streeft ernaar om minstens 10% van zijn totale beleggingen te investeren langs deze definitie. Maar daar blijft het natuurlijk niet bij. Uiteindelijk streeft PME ernaar om duurzaamheid te betrekken bij alle beleggingskeuzes.

Taxonomieverordening

Naast de SFDR moet PME voldoen aan de taxonomieverordening. Deze verordening vraagt om inzicht in de mate waarin de activiteiten van de bedrijven waarin we beleggen ecologisch duurzaam zijn. Daarvoor is de taxonomie opgesteld, een lijst die beoordeelt of een economische activiteit van een bedrijf wel of niet ecologisch duurzaam is. Als dat zo is, dan mogen we het deel dat we in een bedrijf beleggen aan onszelf toerekenen als duurzame belegging.

Standaarden

Naast wet- en regelgeving houdt PME zich ook aan een aantal standaarden waarin afspraken zijn gemaakt over duurzaamheid en verantwoord beleggen.

Sustainable Development Goals

De Sustainable Development Goals zijn de duurzame ontwikkelingsdoelen van de Verenigde Naties (VN). De doelen zijn in 2015 vastgesteld door 193 lidstaten van de VN. De ambitie: in 2030 een einde maken aan extreme armoede, ongelijkheid, onrecht en klimaatverandering. Er zijn zeventien doelen die gelden voor alle mensen in alle landen. PME meet jaarlijks hoe de beleggingen bijdragen aan de Sustainable Development Goals.

De zes beginselen van de Principles for Responsible Investment (PRI) vormen een raamwerk voor grote beleggers om milieuaspecten, sociale aspecten en goed ondernemingsbestuur in hun beleggingen te integreren. De principes zijn wereldwijd door ruim tweeduizend beleggers ondertekend. PME was in 2006 als een van de eerste ondertekenaars betrokken bij de oprichting van de PRI en past de principes sindsdien toe.

Principles for Responsible Investment

UN Guiding Principles

De UN Guiding Principles on Business and Human Rights bestaan uit gedragsregels rondom mensenrechten waaraan staten en bedrijven zich moeten houden. Voor PME zijn de principes het uitgangspunt bij de beoordeling van ondernemingen ten aanzien van mensenrechten en arbeidsomstandigheden.

De OESO-richtlijnen voor internationaal opererende bedrijven laten zien hoe bedrijven rekening moeten houden met onderwerpen als mensenrechten, kinderarbeid, milieu en corruptie. Voor PME vormen de OESO-richtlijnen, samen met het sectorspecifieke richtsnoer voor institutionele beleggers, een belangrijk uitgangspunt bij het beleggingsbeleid.

OESO-richtlijnen

Governance en risicobeheer

Het is belangrijk dat onze ambities voor duurzaam en verantwoord beleggen samengaan met onze doelstelling om een goed pensioen te realiseren voor mensen met een pensioen bij PME.

Met andere woorden: duurzaam en verantwoord beleggen moet een goed rendement opleveren. Daarom toetsen we al onze beleggingen op risico, rendement, kosten en duurzaamheid. Hoe we dat doen hebben we goed vastgelegd.

11.1 Beleggingsbeginselen

De belangrijkste uitgangspunten van PME over beleggen liggen vast in onze beleggingsbeginselen.²⁸ Daarin staat het belang van de deelnemer voorop. PME wil zorgen voor een waardevast pensioen. Dat doen we in de overtuiging dat het beleggingsrisico dat we nemen op de lange termijn wordt beloond. Om risico's te beheersen beleggen we in verschillende categorieën en spreiden we onze beleggingen. Daarnaast kijken we naar de wereld om ons heen. Die is steeds in beweging. Economische vooruitzichten veranderen constant en we komen steeds meer te weten over de mogelijke impact van ESG-risico's op onze beleggingen. Daar houden we rekening mee. En ook wenden we onze invloed als belegger aan om bedrijven waarin we beleggen te bewegen tot duurzamer ondernemen.

11.2 ESG in risicobeheer

Om een zo goed mogelijk rendement te behalen tegen een aanvaardbaar risico kijken we naar de wereld om ons heen en betrekken we ESG-factoren bij onze beleggings-

beslissingen. We zijn ervan overtuigd dat onze beleggingen impact hebben op de wereld en dat de wereld impact heeft op de beleggingen van PME. Voor een goed pensioen is het daarom belangrijk de invloeden op onze beleggingen goed te begrijpen en verantwoordelijkheid te nemen voor de effecten van onze beleggingen. PME besteedt daarom veel aandacht aan het identificeren, mitigeren en beheersen van risico's die samenhangen met ESG-factoren.

We volgen welke ESG-ontwikkelingen van invloed kunnen zijn op de waarde van de beleggingen en dus op de pensioenen van mensen bij PME. We kijken naar deze ontwikkelingen op zowel de korte, middellange als lange termijn. Bijvoorbeeld risico's die verband houden met het milieu, zoals klimaatverandering, schaarste van natuurlijke hulpbronnen en vervuiling. Sociale risico's kunnen betrekking hebben op arbeidsomstandigheden en productaansprakelijkheid.

Aanpassingen in het beleid van PME gaan vergezeld van een risicobeoordeling, waarvan ook ESG-risico's onderdeel uitmaken. We kijken naar de invloed van een aanpassing op ons beleggingsuniversum, naar eventuele ESG-risico's en naar de vraag of een aanpassing in lijn is met de opvattingen en voorkeuren van mensen met een pensioen bij PME. In de besluitvorming over beleidsaanpassingen neemt het bestuur van PME altijd de risicobeoordeling in ogenschouw.

²⁸ PME pensioenfonds, Beleggingsbeginselen.

11.3 Governance

Het bestuur van PME is verantwoordelijk voor de vaststelling van het beleggingsbeleid van PME, waaronder duurzaamheid en verantwoord beleggen. Alle beleidsaanpassingen moeten door het bestuur worden goedgekeurd voordat deze kunnen worden uitgevoerd. Bij de besluitvorming wordt het bestuur bijgestaan door de commissie balans- en vermogensbeheer van PME. Deze commissie is verantwoordelijk voor de advisering van het bestuur en bestaat naast bestuursleden ook uit onafhankelijke leden, die op basis van hun deskundigheid zitting hebben in de commissie.

11.4 Belasting

Het fiscale handelen van PME binnen het vermogensbeheer dient bij te dragen aan de doelstelling van PME om voor een goed pensioen te zorgen in een wereld die toekomstbestendig, rechtvaardig en leefbaar is.

Voor het belastingbeleid betekent dit dat PME een redelijk deel ('fair share') aan belasting afdraagt ter ondersteuning aan de samenleving waarvan wij onderdeel uitmaken, maar niet meer dan nodig. We verwachten van vermogensbeheerders die namens ons beleggen dat ook zij een redelijk deel aan belasting betalen.

11.5 Deelnemers en gepensioneerden

De opvattingen en voorkeuren van deelnemers en gepensioneerden zijn een belangrijk uitgangspunt bij het formuleren en aanpassen van het beleid voor duurzaamheid en

verantwoord beleggen. PME voert periodiek onderzoek uit onder deelnemers en gepensioneerden naar hun opvattingen en voorkeuren op verschillende onderwerpen. De uitkomsten van deze onderzoeken worden betrokken bij beleidsontwikkeling en bij het bepalen van standpunten op verschillende onderwerpen.

PME organiseert door het hele land bijeenkomsten voor mensen met een pensioen bij PME. Tijdens die bijeenkomsten gaan we in gesprek over de manier waarop we concreet invulling en uitvoering kunnen geven aan verantwoord beleggen en betrokken aandeelhouderschap. Daarbij ligt de focus op onze belangrijkste aandachtsgebieden: klimaatverandering en arbeid. Maar ook andere onderwerpen komen tijdens deze bijeenkomsten aan bod.

11.6 Uitbesteding vermogensbeheer

PME heeft het vermogensbeheer uitbesteed aan MN. Wij hebben als opdrachtgever nadrukkelijk de regie. We stellen het beleggingsbeleid vast en besluiten zelf bij welke partij mandaten worden ondergebracht. Samen streven we naar een voortdurende verbetering van de kwaliteit van de uitbestede dienstverlening. Via maand- en kwartaalrapportages monitoren we de dienstverlening. Jaarlijks evalueren we de uitbesteding op basis van de afspraken die we met MN hebben gemaakt.

pmpensioen.nl